

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

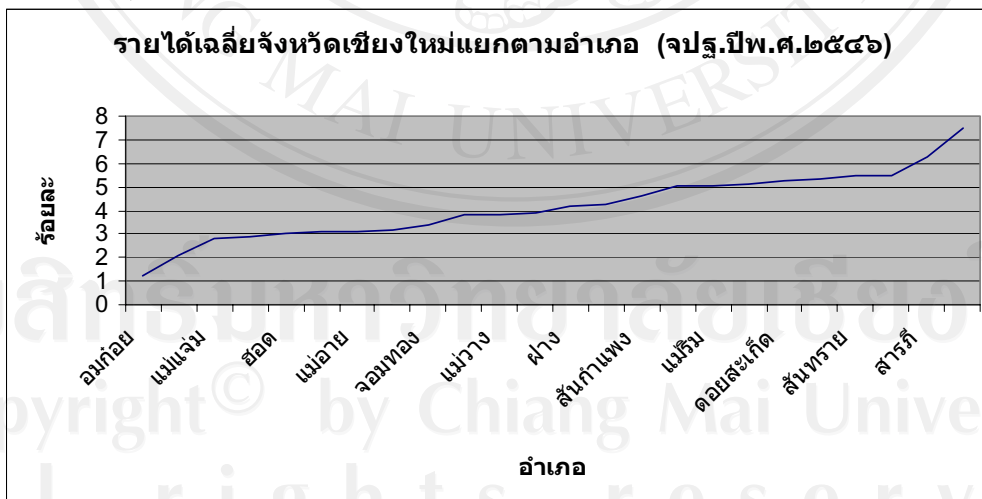
การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การกำหนดกรอบความคิด โดยจะนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. สภาพทั่วไปของอำเภออมก๋อย
2. ข้อมูลพื้นฐานบ้านแม่หลองใต้
3. การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับชุมชนบนพื้นที่สูง การศึกษาภาคบังคับ
 - 3.1 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่หลองใต้ หมู่ที่ 1 ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
 - 3.2 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้
4. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
 - 4.1 ความหมาย
 - 4.2 ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ
 - 4.3 ประเภทของการบูรณาการ
 - 4.4 สาเหตุที่ต้องบูรณาการ
 - 4.5 ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
 - 4.6 การบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญ
 - 4.7 บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
 - 4.8 การเขียนแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการ
 - 4.9 ส่วนดีส่วนด้อยของการบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน
5. "ชุมชน" กับ "การมีส่วนร่วม"
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สภาพทั่วไปของอำเภออมก๋อย

อำเภออมก๋อย ภูมิประเทศส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 เป็นภูเขาสูง และพื้นที่สูง ซึ่งปัจจุบันได้ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าอมก๋อย ยางเปียง แม่ตั้น และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย อำเภออมก๋อยแบ่งการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 95 หมู่บ้าน 232 กลุ่มบ้าน จำนวนหลังคาเรือน 12,921 หลัง ประชากร 49,903 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ธันวาคม 2545) แยกได้ดังนี้

- 1) ตำบลอมก๋อย มีหมู่บ้าน 20 หมู่บ้าน (47 กลุ่มบ้าน) จำนวนหลังคาเรือน 4,060 หลัง ประชากร 15,672 คน
- 2) ตำบลยางเปียง มีหมู่บ้าน 17 หมู่บ้าน (30 กลุ่มบ้าน) จำนวนหลังคาเรือน 1,761 หลัง ประชากร 7,500 คน
- 3) ตำบลแม่ตั้น มีหมู่บ้าน 16 หมู่บ้าน (46 กลุ่มบ้าน) จำนวนหลังคาเรือน 1,652 หลัง ประชากร 7,573 คน
- 4) ตำบลม่อนจอง มีหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน (18 กลุ่มบ้าน) จำนวนหลังคาเรือน 1,491 หลัง ประชากร 5,804 คน
- 5) ตำบลสบโขง มีหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน (37 กลุ่มบ้าน) จำนวนหลังคาเรือน 1,505 หลัง ประชากร 6,021 คน
- 6) ตำบลนาเกียน มีหมู่บ้าน 21 หมู่บ้าน (54 กลุ่มบ้าน) จำนวนหลังคาเรือน 1,888 หลัง ประชากร 7,333 คน

จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานปี พ.ศ. 2546 ด้านรายได้เฉลี่ยของจังหวัดเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า อำเภอ อมก๋อยมีรายได้เฉลี่ยต่ำที่สุด ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาด้านการเดินทางที่ยากลำบาก ขาดโอกาสทางการศึกษา ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่. <http://www.geocities.com/cddomkoi/>, 8 ธ.ค. 2550)

2. ข้อมูลพื้นฐาน บ้านแม่หลงใต้

บ้านแม่หลงใต้ หมู่ที่ 1 ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนมีการปลูกสร้างบ้านเรือนใกล้ชิดติดกันเป็นกลุ่ม ๆ โดยแต่ละกลุ่มแยกกันปลูกสร้างตามลักษณะและข้อจำกัดของพื้นที่ เป็นบ้านยกพื้นใต้ถุนสูงเกือบสองเมตร โดยประมาณซึ่งใช้เป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง ใช้วัสดุจากธรรมชาติเป็นหลักในการปลูกสร้าง เช่น ไม้ไผ่ ไม้เนื้อแข็ง หญ้าคา ตองติง เป็นต้น ผนังและพื้นบ้านเป็นไม้ไผ่สับฟาก มุงหญ้าคาหรือตองติง มีเพียงห้องเดียวใช้เป็นที่นอนและทำกิจกรรมอื่นๆ มีเตาไฟบนกระเบื้องดินตั้งอยู่เกือบกลางห้องทางซีกด้านใดด้านหนึ่งของห้อง เหนือเตาไฟมีชั้นไม้ไผ่แขวนไว้เพื่อตากอาหารแห้ง ในบ้านของกะเหรี่ยงจะไม่มีหิ้งบูชา มีชุมชนที่มีประชากรอยู่อาศัยหนาแน่นที่สุดชุมชนหนึ่งในตำบลสบโขง เนื่องจากมีความเหมาะสมทางกายภาพโดยมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนมาก โดยมีชุมชนตั้งถิ่นฐานเรียงรายตามลำน้ำแม่หลงจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ปัจจุบันมีนายดิฐ วันเจริญใหม่ เป็นผู้ใหญ่บ้าน โดยมีนายดีเย ปรารักษ์ทวีและนายเนาะนุช ฟ้ากุศล เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยมีนายพะเจย ปรารักษ์ทวี และนายเนาะเจ ประิชาเดชสุข เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสบโขง หมู่ที่ 1 อาณาเขตติดต่อหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรด หมู่ที่ 11 บ้านพะเบี้ยว
	หมู่ที่ 12 บ้านห้วยน้ำผึ้ง
ทิศใต้	จรด หมู่ที่ 9 บ้านแม่เงา
	หมู่ที่ 10 บ้านโอล์คี
ทิศตะวันออก	จรด หมู่ที่ 7 บ้านห้วยยาว
ทิศตะวันตก	จรด หมู่ที่ 10 บ้านโอล์คี

จากการคมนาคมของหมู่บ้านที่มีความยากลำบาก โดยระยะทางจากอำเภอถึงหมู่บ้าน 61.5 กิโลเมตร แยกเป็น ถนนลาดยาง/คอนกรีต 18 กิโลเมตร ถนนลูกรังอัดแน่น 27 กิโลเมตร ถนนดิน 13 กิโลเมตร ทางเดินเท้า 3.5 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ถึงอำเภออมก๋อย 3 ชั่วโมง และอำเภออมก๋อยถึงหมู่บ้าน ในฤดูแล้ง 2 ชั่วโมง 30 นาที ในขณะที่ฤดูฝนจะต้องใช้เวลามากกว่า 7 ชั่วโมง เศรษฐกิจของหมู่บ้านอยู่ในระดับดีเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่น แม้ว่าถนนจะเข้าถึงบางกลุ่มบ้านในหน้าแล้งเท่านั้น แต่การเดินทางออกมายังหมู่บ้านที่มีถนนก็ใช้เวลาไม่นาน ประมาณครึ่งวันทำให้สามารถนำผลผลิตของตนมาขายได้ บ้านแม่หลงใต้ เป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ตั้งมานาน สภาพดินฟ้าอากาศเหมาะสมกับการเพาะปลูก ทำให้สามารถปลูกข้าวบริโภคได้อย่างพอเพียง และชาวบ้านมีรายได้ จากมะเขือเทศและพริก แต่ผลผลิตที่ทำให้ชาวบ้านแม่หลงใต้มีสภาพเศรษฐกิจที่ดี คือน้ำผึ้ง ที่คุณภาพดีและปริมาณมาก สามารถสร้างรายได้ได้อย่างมาก

ภายในหมู่บ้าน มีร้านค้าประจำหมู่บ้าน และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่วี วิทยุ เป็นต้น บ้านแม่หลงได้มีการนับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนใหญ่ ในทุกหย่อมบ้านมีเพียง 2–3 ครัวเรือนที่นับถือศาสนาพุทธ และกลุ่มที่นับถือผีตามแบบความเชื่อเดิมก็ยังมีหลงเหลืออยู่ไม่ว่าจะเป็นผีเจ้าที่เจ้าทาง ชาวกระเหรี่ยงเชื่อว่ามีความสูงส่งในการคุ้มครองแผ่นดิน แม่น้ำ ผีบ้านผีเรือนซึ่งก็คือวิญญาณของบรรพบุรุษนั่นเองที่จะคอยคุ้มครองดูแลสมาชิกในครอบครัวให้อยู่อย่างมีความสุข อาชีพหลักของชาวบ้านแม่หลงได้คือ ทำไร่นาข้าว เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้จะมีการปลูกพริกกระเหรี่ยงซึ่งมีความเผ็ดมาก นำมาแปรรูปเป็นพริกแห้ง เก็บใบ เลี้ยงสัตว์และหาของป่ามาขาย ได้แก่น้ำผึ้งป่า เป็นต้น รายได้เฉลี่ยของประชากร (ตามข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2551) อยู่ที่ 31,571.49บาท/คน/ปี มีโซล่าเซลล์ในแต่ละบ้านเป็นระบบพลังงานที่มีในชุมชน ระบบน้ำกินน้ำใช้ของชุมชน เป็นประปาภูเขา (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่. <http://www.geocities.com/cddomkoi/>, 8 ธ.ค. 2550).

3. การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับชุมชน บนพื้นที่สูง การศึกษาภาคบังคับ

3.1 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่หลงใต้ หมู่ที่ 1 ตำบลสบโจง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” จัดตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2537 ปัจจุบันมีนักเรียน จำนวน 86 คน มีครูผู้สอน 2 คน และครูนิเทศก์ 1 คน

การจัดการเรียนการสอน ใช้ระบบปฏิทินคอยเรียน 3 สัปดาห์ หยุด 1 สัปดาห์ (เรียน 20 วันหยุด 10 วัน) เพื่อให้ครูเข้าประชุมในอำเภอ ทำกิจกรรมส่วนตัว และให้นักเรียนช่วยงานผู้ปกครอง มีครู 2 คน จัดการเรียนรู้อัตนวิสัยเรียน – ประถมศึกษาปีที่ 6

3.2 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับศึกษาในครั้งนี้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเห็นว่า การพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการพึ่งตนเองของเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยทำให้เด็กเหล่านี้เติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตด้วยตนเองได้ และเป็นที่ยังของชุมชนและสังคมต่อไปได้ ทั้งนี้เพราะสภาพที่ตั้งของชุมชนเป้าหมายเหล่านี้ ทำให้เด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสกว่าในพื้นที่อื่นๆ การคมนาคมติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกค่อนข้างลำบาก จึงจำเป็นที่จะต้องพึ่งตนเอง ตลอดจนคนในชุมชนต้องอาศัยพึ่งพากันและกันด้วย (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2548, หน้า 2)

การพัฒนาความรู้และทักษะที่เป็นรากฐานจำเป็นในการพึ่งตนเอง ประกอบไปด้วยด้านวิชาการ คือภาษาไทย ซึ่งจำเป็นในการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลอื่นๆ ความรู้ทางคณิตศาสตร์และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวัน ด้านวิชาชีพ ได้แก่ การเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพพื้นฐานที่สำคัญเพราะเด็กและเยาวชนเหล่านี้เติบโตมาจากสังคมเกษตรกรรม การงานอาชีพอื่นๆ เพื่อให้เด็กมีทักษะพื้นฐานทางอาชีพที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ในการดำรงชีวิต และเป็นฐานสำหรับการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนทักษะต่อไปในอนาคต และสหกรณ์ เพื่อปลูกฝังการรวมกลุ่มกันและทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบให้แก่เด็กนักเรียน รวมทั้งการสร้างลักษณะนิสัยตามอุดมการณ์สหกรณ์

แม้ว่าการพัฒนาที่ผ่านมาได้มีความพยายามที่จะสอดแทรกการเรียนรู้ แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ ระยะที่ 3 จึงได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็เปิดโอกาสต่อการพัฒนาทักษะรากฐานดังกล่าว ทำให้สามารถจัดการศึกษาทั้งวิชาการและวิชาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพของท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้นในระยะ 5 ปีของแผนฯ ระยะที่ 3 จึงกำหนดเป้าหมายและกรอบการดำเนินงานไว้ดังนี้

เป้าหมาย

1. เด็กนักเรียนทุกคนสามารถอ่าน เขียน และพูดภาษาไทยได้
2. เด็กนักเรียนมีผลการเรียนด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ดีขึ้น
3. เด็กนักเรียนมีความรู้และทักษะทางด้านเกษตรกรรม
4. เด็กนักเรียนมีความรู้และทักษะทางการงานอาชีพอื่นนอกเหนือจากเกษตรกรรม ทั้งที่เป็นทักษะอาชีพในการดำรงชีวิตและทักษะอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างน้อยอย่างละ 1 อาชีพ
5. เด็กนักเรียนมีความรู้ด้านสหกรณ์ และสามารถรวมกลุ่มกันทำงานอย่างเป็นระบบ
6. เด็กนักเรียนมีลักษณะนิสัยในการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามอุดมการณ์สหกรณ์
7. เด็กและเยาวชนในพื้นที่ที่ยังขาดแคลนได้รับโอกาสทางการศึกษา

4. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

4.1 ความหมาย

อรรถัย มูลคำและคณะ (2544, หน้า 20) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหาสาระหรือศาสตร์ของวิชา/กลุ่มวิชาต่าง ๆ ที่มีความหมายเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย มีความหลากหลายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การบูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาเชื่อมโยงผสมผสานหลอมรวมความรู้เข้าด้วยกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา (สุนันทา สุนทรประเสริฐ, 2546, หน้า 4)

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 21) ให้ความหมายของการบูรณาการ หมายถึง การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 1) ให้ความหมายของการบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ ความเข้าใจและทักษะในศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ มากกว่า 1 วิชาขึ้นไป รวมเข้าด้วยกันภายใต้เรื่องราว โครงการ หรือกิจกรรมเดียวกันเพื่อแก้ปัญหาหรือแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สำลี รักสุทธี (2544, หน้า 2) ให้ความหมายของการบูรณาการหมายถึง เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม โดยนำความรู้หรือศาสตร์แต่ละสาขาที่มีความสัมพันธ์กันมาผสมผสานกันเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการทางการศึกษา การเรียนรู้แบบนี้จะทำให้คนมีความรู้หลาย ๆ อย่างเป็นไปพร้อม ๆ กัน

ศุภวรรณ จันตะยอด (2545, หน้า 27) ได้ให้ความหมายการบูรณาการว่า การบูรณาการหมายถึงการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์หรือเนื้อหาสาขาวิชาที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ สมดุล ทั้งทางกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

ราจวน จักยูแก้ว (2547, หน้า 15) ได้ให้ความหมายการบูรณาการว่า การบูรณาการหมายถึงการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีการเชื่อมโยงสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและผสมเข้าด้วยกัน ทำให้บทเรียนกว้างขวางและมีความหมาย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549, หน้า 3) ได้ให้ความหมายการบูรณาการว่าเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้ ความคิด ทักษะ และประสบการณ์ ที่มีความหมาย หลากหลาย และสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรู้แจ้ง รู้จริงในสิ่งที่ศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

สรุปการบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ในเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกัน โดยใช้วิชาหนึ่งหรือเนื้อหาใดเนื้อหาหนึ่งเป็นแกน การเรียนการสอนแบบบูรณาการจะเน้นองค์รวมของเนื้อหา มากกว่าองค์รวมของแต่ละรายวิชาและเน้นที่การสร้างความรู้มากกว่าการให้เนื้อหาโดยตัวครู

4.2 ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

ลักษณะของการบูรณาการมีลักษณะโดยสรุป (สิริพัทธ์ เจษฎาวิโรจน์. 2546, หน้า 25) ดังนี้

1) การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระ เป็นการผสมผสานเชื่อมโยงเนื้อหาสาระในลักษณะการหลอมรวมกัน โดยการตั้งเป็นหน่วย(Unit) หรือหัวเรื่อง (Theme)

2) การบูรณาการเชิงวิธีการ เป็นการผสมผสานวิธีการสอนแบบต่าง ๆ เข้าในการสอน โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลายวิธี การสนทนา การอภิปราย การใช้คำถาม การบรรยาย การค้นคว้าและการทำงานกลุ่ม การไปศึกษานอกห้องเรียน และการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น

3) การบูรณาการความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ โดยออกแบบการเรียนรู้ให้ทั้งการให้ความรู้และกระบวนการไปพร้อม ๆ กัน เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด เป็นต้น

4) การบูรณาการความรู้ ความคิด กับคุณธรรม โดยเน้นทั้งพุทธิพิสัยและจิตพิสัยเป็นการเรียนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อที่นักเรียนจะได้เป็น “ผู้มีความรู้คู่คุณธรรม”

5) การบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ เน้นการปฏิบัติจริงควบคู่ไปพร้อม ๆ กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

6) การบูรณาการความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงของนักเรียน พยายามให้เด็กได้เรียนรู้เนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าและความหมายในสิ่งที่เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 4) ได้ยกตัวอย่างความสำคัญของการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่า

1) เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกันสภาพจริงตามธรรมชาติ เพราะทั้งชีวิตและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมล้วนเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ เชื่อมโยง และอาศัยซึ่งกันและกัน

2) ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ลักษณะรอบรู้ มีความรู้หลายด้านเชื่อมโยงเป็นองค์รวม ประสบการณ์ไม่คับแคบ และเกิดการพัฒนาชีวิตทุกด้าน

3) ความรู้ที่ได้รับ มีความหมายต่อชีวิตและสะดวกต่อการนำไปใช้ประโยชน์ใน

ชีวิตจริงเพราะได้เรียนรู้สิ่งที่สอดคล้องกับสภาพจริง ได้เรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม มีความรู้สามารถนำความรู้ ความรู้ที่ได้เรียนมาไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้

4) สามารถช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหา ประหยัดเวลาการเรียนรู้และช่วยลดภาระการสอนได้

5) ส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย คิดวิเคราะห์เชื่อมโยงได้และช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

4.3 ประเภทของการบูรณาการ

ระวีวรรณ โปธิ์วัง (2548, หน้า 93) ได้กล่าวถึงประเภทของการบูรณาการ ไว้ว่า ประเภทของการบูรณาการ แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) แบบสหวิทยาการ คือ การสร้างหัวข้อเรื่องขึ้นมา แล้วนำความรู้จากวิชาต่าง ๆ มาโยงสัมพันธ์กับหัวเรื่อนั้น

2) แบบพหุวิทยาการ คือ การนำเรื่องที่ต้องการจะจัดให้เกิดบูรณาการไปสอดแทรกไว้ในวิชาต่าง ๆ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2547, หน้า 11) ได้แบ่งประเภทของการบูรณาการออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) การบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหาด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้นั้น ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราว ประเด็น ปัญหา หัวข้อหรือประสบการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2) การบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหา ด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตั้งแต่สองกลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไปเข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราว ประเด็น ปัญหา หัวข้อ หรือประสบการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างเข้าใจลึกซึ้ง และชัดเจนใกล้เคียงกับความเป็นจริงในชีวิตยิ่งขึ้น

การแบ่งประเภทการบูรณาการโดยพิจารณาจากผู้สอน (สุวิทย์ มูลคำและคณะ. 2546, หน้า 185) แบ่งได้ดังนี้

1) แบบสอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้น เช่น สิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา เป็นต้น ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระและกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน

การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ มาจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้ความจริงจากหัวข้อเรื่องที่กำหนด

2) แบบสอนคู่ขนาน มีลักษณะครู 2 วิชาขึ้นไปร่วมกันกำหนดหัวเรื่องใดหัวเรื่องหนึ่ง แล้วต่างคนต่างสอนสาระที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องนั้นๆ ในวิชาตนเองเช่น ครูในสายชั้นวางแผนกัน กำหนดหัวเรื่อง "สีส้น" โดยในวิชาวิทยาศาสตร์ก็สอนเกี่ยวกับความถี่ของคลื่นแสง สีต่างๆ ครูศิลปะสอนเกี่ยวกับแม่สีและการผสมสีเพื่อวาดภาพ วิชาสังคมศึกษา ก็สอนถึงความเชื่อเกี่ยวกับสีในสังคมต่างๆ วิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยีสอนการย้อมผ้าสีต่างๆ จากวัสดุธรรมชาติ เป็นต้น เมื่อผู้เรียนเรียนทุกวิชาแล้วก็จะได้ภาพความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสีส้น ตามหัวเรื่อง

3) แบบสอนเป็นคณะ(ทีม) คือ การที่คณะครูหลายวิชามาร่วมกันกำหนดหัวเรื่อง จุดมุ่งหมาย สาระและกิจกรรมรวมทั้งการวัดและประเมินผลที่นำจากหลายวิชามาร่วมกัน กำหนดหัวเรื่องใดหัวเรื่องหนึ่งพร้อมรายละเอียดแล้วร่วมกันสอนเป็นคณะในหัวเรื่องนั้นผลงานที่เกิดขึ้นก็สามารถใช้ประเมินได้ทุกวิชา เป็นต้น

4.4 สาเหตุที่ต้องบูรณาการ

สุวิทย์ มูลคำและคณะ (2546, หน้า 184) ได้กล่าวถึง เหตุผลที่ต้องบูรณาการไว้ว่า

- 1) วิถีชีวิตของคนเรามีเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่ได้แยกออกจากกันเป็นเรื่อง ๆ แบบรายวิชาเรียน
- 2) ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีขึ้น และเรียนรู้อย่างมีความหมาย เมื่อมีบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง โดยเรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวแล้วขยายกว้างไกลออกไป
- 3) การขยายตัวของความรู้ในปัจจุบัน ขยายไปอย่างรวดเร็ว มีเรื่องใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นมากมาย จึงจำเป็นที่จะต้องเลือกสาระที่สำคัญและจำเป็นให้ผู้เรียนในเวลาที่มีเท่าเดิม
- 4) ไม่มีหลักสูตรวิชาใดเพียงวิชาเดียวที่สำเร็จรูป หรือสมบูรณ์พร้อมจนสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้
- 5) เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกันควรนำมาเชื่อมโยงกันเพื่อให้ผู้เรียน เรียนรู้อย่างมีความหมาย ลดความซ้ำซ้อนเชิงเนื้อหาวิชา ลดเวลา แบ่งเบาภาระของครูผู้สอน
- 6) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถและทักษะที่หลากหลาย

4.5 ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

อรทัย มูลคำและคณะ (2544, หน้า 20) สรุปการบูรณาการในการจัดการเรียนรู้มีประโยชน์ต่อไปนี้

- 1) ช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตจริงได้ เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงจำเป็นจะต้องใช้ความรู้ และทักษะจากหลายสาขาวิชาร่วมกันแก้ปัญหา

2) ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดรวบยอดในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

3) ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ เหล่านี้กับชีวิตจริง

4) ช่วยขจัดความซ้ำซ้อนของการสอนตามเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร

5) เป็นการเรียนรู้ที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติสอดคล้องกับชีวิตจริง

6) ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสนำประสบการณ์มาใช้ความคิด ประสพการณ์ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ หลาย ๆ ด้านในการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริง

นอกจากนี้ อรรถนิเวศ (2545, หน้า 25) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่า

- 1) ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างความรู้เดิมกับความรู้ใหม่
- 2) ทำให้สามารถเรียนรู้ได้เร็วขึ้น และเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
- 3) นักเรียนได้รับความสนุกสนานในการเรียน เพราะได้เรียนรู้รอบด้าน
- 4) นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายจากการเชื่อมโยงความคิดรวบยอดจากศาสตร์ต่าง ๆ และได้รับความรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและสัมพันธ์กับชีวิตจริง นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตตนเองได้
- 5) ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะต่าง ๆ ควบคู่กันไป
- 6) ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน
- 7) ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา ดนตรี ศิลปะ

4.6 การบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญ 5 ประการ (อรทัย มวลคำและคณะ, 2544, หน้า 20) ได้แก่

- 1) การจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น
- 2) การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานกลุ่มด้วยตนเอง โดยส่งเสริมให้มีกิจกรรมกลุ่มลักษณะต่างๆ หลากหลายในการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำกิจกรรมต่างๆอย่างแท้จริงด้วยตนเอง
- 3) จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมเข้าใจง่ายตรงกับความเป็นจริงสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันอย่างได้ผลและส่งเสริมให้มีโอกาสได้ปฏิบัติจริงจนเกิดความสามารถและทักษะที่ติดเป็นนิสัย
- 4) จัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งกล้าคิดกล้าทำ โดย

ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสดูที่จะแสดงออกซึ่งความรู้สึกรักใคร่ของตนเองหรือเพื่อนร่วมชั้นเรียน ทั้งนี้ เพื่อสร้างเสริมความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

5) เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม จริยธรรมที่ถูกต้องดีงาม ให้ผู้เรียนสามารถจำแนก แยกแยะความถูกต้องดีงามและความเหมาะสมได้ สามารถจัดความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผลที่มีความ กล้าหาญทางจริยธรรมและแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาและสามัคคี

4.7 บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ (ลำลี รักสุทธิ, 2544, หน้า 29)

- 1) ทำการศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน
- 2) การเตรียมแหล่งข้อมูล
- 3) การจัดทำแผนการสอน
- 4) การเตรียมสื่อวัสดุอุปกรณ์
- 5) เตรียมการวัดผลประเมินผล
- 6) การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา
- 7) การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง
- 8) การเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม
- 9) การเป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ
- 10) การเป็นมิตรหรือสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น

4.8 การจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ(2546, หน้า 192) ได้กล่าวถึงการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แบบบูรณาการดังนี้

- 1) ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม
- 2) วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้
- 3) กำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเป็นรายปี หรือรายภาค
- 4) จัดทำคำอธิบายรายวิชา
- 5) จัดทำหน่วยการเรียนรู้
- 6) กำหนดหัวเรื่อง หรือหน่วยการเรียนรู้และสร้างเครือข่ายสาระการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กัน
- 7) จัดทำแผนการเรียนรู้

4.9 ส่วนดี ส่วนด้อยของการบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน

อรทัย มูลคำและคณะ(2544, หน้า 20) ได้กล่าวถึงส่วนดีและส่วนด้อยของการ บูรณาการ หลักสูตรและการเรียนการสอนได้ดังนี้

ส่วนดี

- 1) เป็นนวัตกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง ทำให้เป็นผู้ที่มีทัศนคติกว้างไกล จิตใจไม่คับแคบ
- 2) ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ได้กว้างขวาง หลากหลายรูปแบบ
- 3) ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้องตรงตามความสนใจและความเป็นจริง
- 4) ส่งเสริมให้เกิดทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งผู้เรียนและผู้สอน รวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย

ส่วนด้อย

- 1) เป็นวิธีที่ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ชำนาญในวิทยาการต่าง ๆ หลายฝ่าย และต้องเป็นความร่วมมืออย่างจริงจังและจริงใจ
- 2) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนจะต้องทุ่มเททั้งความรู้ ประสบการณ์และความสามารถอย่างเต็มที่ รวมทั้งในบางโอกาสจะต้องร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย จึงอาจจะก่อให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารจัดการเรียนการสอนได้
- 3) ความกว้างขวางของการบูรณาการหลักสูตรเข้าด้วยกัน อาจทำให้ผู้เรียนขาดความลึกซึ้งในการเรียนรู้ได้ครบ
- 4) สภาพการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันมักกำหนดเวลาที่ตายตัวแน่นอน อาจจะไม่สอดคล้องกับการจัดการสอนตามวิธีการนี้

5. "ชุมชน" กับ "การมีส่วนร่วม"

ชุมชนในยุคปัจจุบัน ไม่ใช่ชุมชนตามความเข้าใจเดิมอีกต่อไป กล่าวคือไม่แต่เป็นชุมชนที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และอยู่ภายใต้วัฒนธรรมชุดเดียวกันเท่านั้น อีกทั้งไม่ใช่ชุมชนในความหมายที่เป็นหน่วยการปกครองของรัฐ หากแต่เป็นชุมชนแบบใหม่ที่อาจเรียกว่า "ชุมชนโดยเจตนา" หรือ Intentional Community อันหมายถึง ผู้คนจำนวนหนึ่งที่อาจอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือต่างพื้นที่ มารวมกลุ่มกันภายใต้เจตนาที่จะดำเนินกิจกรรมหรือภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มีความสัมพันธ์กัน ในระยะเวลาที่ต่อเนื่อง หากเรามองชุมชนในความหมายใหม่ดังกล่าวนี้ ก็จะพบว่า กลุ่ม-สมาคม ผู้ปกครอง หรือกลุ่มผู้รู้ท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายที่โรงเรียนอาจเชื่อมโยงถึง ก็เป็น"ชุมชน"อย่างหนึ่งนั่นเอง (สุชาดา จักรพิสุทธ์. http://www.vijai.org/articles_data, 8 ธ.ค. 2550)

ตัวอย่างการสร้างการมีส่วนร่วม

“เปิดรั้วโรงเรียนสู่การมีส่วนร่วม”

พลังของการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองและชุมชน ย่อมให้ผลลัพธ์อันน่าอัศจรรย์ทั้งในแง่การแบ่งเบาภาระงบประมาณ บุคลากร รวมถึงทรัพยากรอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพและความรู้จากผู้ที่อยู่นอกรั้วโรงเรียน แต่ที่สำคัญคือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ความเข้าใจของโรงเรียนเสียใหม่ ในสิทธิการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วน เพื่อโรงเรียนจะเปิดใจกว้างต่อแนวทางที่สร้างสรรค์ยิ่งขึ้น ซึ่งกำลังเป็นแนวโน้มใหญ่ที่เกิดขึ้นในแวดวงการศึกษาทั่วโลกอยู่ในเวลานี้ แล้วจะพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองนั้น มิได้ตั้งแต่ในระดับปฏิบัติและระดับนโยบาย ในระดับปฏิบัติได้แก่ การเป็นครูร่วมสอน ที่มีสาระสำคัญมากกว่าการเป็นอาสาสมัคร นั่นหมายถึง การที่ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการกำหนดบทเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับครูในชั้นเรียนของลูก เนื่องจากผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยมีประสบการณ์ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ ที่อาจให้ข้อมูลความรู้ ความชำนาญเฉพาะที่มากกว่าตำราเรียน ทั้งนี้ครูร่วมสอนควรจะต้องวางแผนหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การสร้างกิจกรรมหนุนเสริม ไปจนถึงการติดตามประเมินผลร่วมกับครู ซึ่งบทบาทเช่นนี้เกิดขึ้นแล้วอย่างมีประสิทธิภาพในหลายประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น สิงคโปร์ นอกจากนี้ ก็อาจมีบทบาทปฏิบัติในการเยี่ยมบ้าน การช่วยเหลือครอบครัวที่มีปัญหาหรือมีลักษณะพิเศษ รวมถึงอาจมีบทบาทจัดกิจกรรมที่น่าสนใจในวันหยุดให้แก่กลุ่มพ่อแม่หรือเด็ก ตลอดจนการช่วยงานหรือสนับสนุนงานค้นคว้า วิจัยหรืองานห้องสมุดของโรงเรียน โดยปกติ พ่อแม่ผู้ปกครองจำนวนหนึ่งมักได้รับการคัดเลือกให้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสมาคมครู / ผู้ปกครองอยู่แล้ว แต่โรงเรียนอาจคิดถึงการมีส่วนร่วมที่มากกว่านี้ นับแต่การเชิญผู้ปกครองให้กว้างขวางขึ้น การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองร่วมคิดตั้งแต่การสร้าง"ธรรมนูญโรงเรียน"เสียด้วยซ้ำ ตลอดจนการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มผู้ปกครองที่ติดตามแผนการพัฒนาคู่อย่างต่อเนื่อง การสร้างกระบวนการพัฒนา"ผู้นำ"แก่กลุ่มผู้ปกครอง การกระจายอำนาจให้ผู้ปกครองตรวจสอบผลงานของโรงเรียนได้อย่างโปร่งใส ตลอดจนการร่วมเป็นวิทยากรเป็นคณะกรรมการแผนการศึกษาต่างๆ เป็นต้น แต่ในภาพรวมของสังคมไทย พ่อแม่ผู้ปกครองและประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและไม่ให้ความร่วมมือในเรื่องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา และแม้แต่ไม่รู้ว่ามี"สิทธิ"ที่จะร้องขอเป็นคณะกรรมการการศึกษาในระดับต่างๆ ตั้งแต่โรงเรียนไปจนถึงเขตพื้นที่การศึกษา อย่างไรก็ตาม จุดชี้ขาดที่สำคัญยังคงอยู่ที่วิสัยทัศน์ ความเข้าใจของผู้บริหารโรงเรียน เนื่องจากนี่เป็นกระบวนการที่รื้อถอนความเคยชินเดิมๆลงอย่างสิ้นเชิง แต่หากปฏิบัติได้จริงจากน้อยไปสู่มาก ก็จะให้ผลกระทบในระดับมวลชนอย่างสำคัญ ที่จะก่อเกิดแบบอย่างและ

โรงเรียนพันธุ์ใหม่ ครูพันธุ์ใหม่ ผู้ปกครองพันธุ์ใหม่ นักเรียนพันธุ์ใหม่ ที่นำไปสู่คุณภาพอย่างใหม่ ได้อย่างแน่นอน

บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน

1. การมีส่วนร่วมเป็นแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากโรงเรียนย่อมตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนแบบใดแบบหนึ่งทำเลที่ตั้งของชุมชนและความเป็นมาในอดีต เช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์ของชุมชน เช่น การก่อตั้งชุมชน การดำรงอยู่ ความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอก ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ล้วนเป็นความรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่จะเสริมสร้างทักษะการคิด และทัศนคติที่เหมาะสมและสำนึกต่อชุมชนแก่เด็กและเยาวชน ได้แก่

- 1) แบบแผนการผลิตของชุมชน โครงสร้างทางระบบเศรษฐกิจ เกษตรกรรม วัฒนธรรม การเมือง สิ่งแวดล้อม ทัศนคติของคนที่มีต่ออาชีพ เป็นต้น
- 2) วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งความเชื่อ ค่านิยม ระบบคุณค่า ภูมิปัญญา ของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน
- 3) เทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น ประดิษฐ์กรรม นวัตกรรมหรือการคิดค้น ด้านการผลิตต่าง ๆ ของชุมชน ที่อาจพัฒนาหรือเป็นกรณีศึกษา
- 4) ผู้นำชุมชนหรือผู้รู้ ในชุมชนย่อมมีผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โรงเรียนควรสร้างความสัมพันธ์เพื่อเกื้อหนุนร่วมมือกันต่อไป

2. ด้านการศึกษาทางเลือกหรือหลักสูตรท้องถิ่น เพราะชุมชนมีศักยภาพเต็มที่ ในขณะที่โรงเรียนมักมีข้อจำกัดเรื่องตัวครู หรือนบุคลากรในระบบที่จะจัดการศึกษาในหลักสูตรท้องถิ่น รวมถึงขาดแคลนองค์ความรู้ เพราะครูในระบบราชการมีความรู้วิชาการที่เน้นไปในเรื่องหลักสูตรที่รับใช้เศรษฐกิจ-อุตสาหกรรม เมื่อไม่มีตัวบุคคลในระบบที่เหมาะสม โรงเรียนก็มักเพิกเฉยต่อหลักสูตรท้องถิ่นไปเสีย แต่ถ้าหากโรงเรียนปรับเปลี่ยนความคิดใหม่ นำครูชาวบ้านเข้ามาทดแทน ก็จะทำให้หลักสูตรท้องถิ่นมีชีวิตชีวา ปฏิบัติได้ สอดคล้องกับความเป็นจริง ส่วนในเรื่องงบประมาณ วิธีการจัดการเรียนการสอน หรือรายละเอียดต่าง ๆ นั้น ก็จะคลี่คลายได้ ถ้าให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น

- 1) การมีส่วนร่วมจัดการเรียนการสอน ในลักษณะนี้ อาจเป็นไปได้ตั้งแต่การเป็นวิทยากรท้องถิ่น ครูชาวบ้าน สถานประกอบการ แหล่งความรู้ ศูนย์การเรียนรู้ สถาบันทางราชการ และธุรกิจเอกชน อบต. วัด ฯลฯ โรงเรียนอาจส่งนักเรียนไปเรียนรู้โดยตรงภายในชุมชน เช่น ไปฝึกงานในสถานประกอบการหรือไปเก็บข้อมูล วิจัย สัมภาษณ์ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน จากคนเฒ่าคนแก่ หรือแม้แต่การให้กลุ่มผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมประเมินผลการจัดการศึกษาดังกล่าวนี้

ด้วย รวมถึงมีส่วนร่วมวางแผนการศึกษา การออกแบบหลักสูตรที่ต้องใช้องค์ความรู้ของชุมชน เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมในการจัดการ ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ การจัดการโครงการ การรณรงค์ การบริหารหรือจัดหางบประมาณ - ความร่วมมือ การบำเพ็ญประโยชน์ การเข้าร่วมดำเนินงานวาระพิเศษต่างๆ

3) การมีส่วนร่วมในระบบ Whole-School Approach (W.S.A) ในสถานศึกษา หมายถึง การจัดระบบบริหารจัดการ การเรียนการสอนทั้งด้านกายภาพ และชีวภาพ ให้เหมาะแก่การเรียนรู้ร่วมกันหรือก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ทั้งภายในสถานศึกษาและจากชุมชน อาทิ การให้ชุมชนร่วมจัดสิ่งแวดล้อม การฝึกอบรมแก่บุคลากร การจัดทำป้ายนิเทศ นิทรรศการ การจัดทำสื่อ เสียงตามสายฯ เป็นต้น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิตยา เนตรศักดิ์เกษม (2546, หน้า 69) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสุขภาพชุมชน ของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน จังหวัดลำพูน พบว่า หลักสูตรสุขภาพชุมชนที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ใช้งานได้เหมาะสมกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสุขภาพชุมชนของโรงเรียนวัดศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีพฤติกรรมสุขภาพเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546, หน้า 1) ได้ศึกษาเรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ กรณีตัวอย่าง หลักสูตรบูรณาการ “เกษตรเพื่อชีวิต” โรงเรียนวัดเหมืองแก้ว จังหวัดลำพูน พบว่า ภายหลังจากการทำหลักสูตรบูรณาการได้เกิดผลกระทบในทางที่ดีขึ้นมากทั้งต่อครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน คือ ครูมีโอกาสเข้าถึงชุมชน และมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนดีขึ้น นักเรียนมีความสุขในการเรียนมากขึ้น และชอบการสอนแบบบูรณาการ ผู้ปกครองรู้สึกภูมิใจที่ตนเองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนมากขึ้น ชุมชนเห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากขึ้น

เรวัฒน์ สุธรรม (2543) ศึกษาเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชาวเขาในประเทศไทย พบว่า จากข้อค้นพบในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชาวเขาในอดีตที่ผ่านมา ได้เสนอแนวทางในอนาคตไว้ ดังนี้

- 1) สร้างเอกภาพร่วมกันในการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่ทำงานพัฒนาชาวเขา
- 2) แสวงหาทางเลือกที่หลากหลายเพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ให้ครอบคลุมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3) พัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชุมชนชาวเขา
 ขึ้นใหม่ให้ครอบคลุมระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช
 2542

4) พัฒนาศักยภาพของประชาชนองค์กรชุมชนให้มีศักยภาพในการร่วมรับผิดชอบการ
 จัดการศึกษาของชุมชน ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่อง

วิลารรณ รัตน์อุบล (2546) ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดการเรียนการสอนแบบบูรณา
 การเรื่อง ท้องถิ่นบ้านเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านสันติคีรี จังหวัด
 เชียงราย พบว่า ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้ชุดการเรียนการสอน ท้องถิ่นบ้านเรา
 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อรารรณ พนาพันธ์ (2547) ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชุมชน
 บนพื้นที่สูง กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านปางวาง หมู่ที่ 14 ตำบล
 ทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชุมชนบน
 พื้นที่สูง นั้น เป็นการจัดการศึกษาให้กับคนทั้งชุมชน เพื่อพัฒนาการศึกษาและทักษะอาชีพ ดังนั้น
 รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนจึงมีความยืดหยุ่น หลากหลาย ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน
 ซึ่งพบปัญหาอุปสรรคในการมาเรียนที่ไม่สม่ำเสมอ โดยเฉพาะในฤดูการเพาะปลูก เก็บเกี่ยวผลผลิต
 ทางการเกษตร ครูประจำศสช.ขาดทักษะในการจัดการเรียนรู้ การนิเทศติดตามผลมีน้อย และการมี
 ส่วนร่วมของชาวบ้านยังมีไม่มากนัก การประสานแผนระหว่างหน่วยงานเครือข่ายมีน้อย นอกจากนี้
 วิทยุยังมีค่านิยมที่ไม่เหมาะสม โดยมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนและไม่ยอมรับวัฒนธรรมที่ดีงามของ
 ชนเผ่า

อาทิศย์ ทนันทชัย (2544) ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแผนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้
 ภาษาไทยเป็นแกนสำหรับนักเรียนชาวเขา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7
 พบว่า หลังการใช้แผนการสอนแบบบูรณาการทำให้นักเรียนจำนวนมากกว่าร้อยละ 60 ผ่านเกณฑ์
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่กำหนดไว้ร้อยละ 60 ทั้ง 4 กลุ่มประสบการณ์

จากผลการวิจัยทั้งหมด พบข้อสรุปตรงกันว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ
 ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน
 การพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ปรับใช้ได้เหมาะสม
 กับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน มีความรู้สึกรักภูมิใจที่ตนเองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัด
 กิจกรรมการเรียนการสอน เห็น ความสำคัญของการศึกษาและเข้ามามีส่วนสนับสนุนการจัด
 การศึกษามากขึ้น การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูงจำเป็นต้องจัดกิจกรรม
 การเรียนให้มีความยืดหยุ่น หลากหลายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน ชุมชนมีศักยภาพใน

การร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาของชุมชน แต่ยังคงพบปัญหาอุปสรรคในการมาเรียนที่ไม่สม่ำเสมอและขาดทักษะในการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจึงเป็นการลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา แบ่งเบาภาระของครู และลดเวลาเรียนของผู้เรียน และความร่วมมือจากชุมชนในการจัดการศึกษาจะทำให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนมากขึ้น จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการศึกษารื่อง การออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยชุมชนมีส่วนร่วม เรื่อง อาหารท้องถิ่นกับภาวะโภชนาการ สำหรับนักเรียนในชุมชนชาวไทยภูเขาบ้านแม่หลองใต้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชุมชนบ้านแม่หลองใต้ในด้านการพัฒนาภาวะโภชนาการ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved